

Asia Verkkovideoiden oikeudet

Hakija R

Annettu 20.8.2019

Tiivistelmä

Kaksi verkkovideota eivät olleet tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisia elokuvateoksia, mutta saivat kuvatallenteen tuottajan suojaan tekijänoikeuslain 46 a §:n nojalla. Niiden leikkaaminen ja välittäminen yleisölle vaatii lähtökohtaisesti oikeudenhaltijan suostumuksen.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. R (hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa Haapaveden kaupunginvaltuuston kokouksista tehtyjen verkkovideoiden tekijänoikeuksista. Hän on kertonut kaupunginvaltuutetun aloittaneen kokousten kuvauttamisen palkkaamalla ammattilaisen kuvaamaan kokouksia. Sitten kaupunki on suostunut kuvaamaan kokoukset, mutta rajoittavin ehdoin. Tarjouspyynnössä kuvaajalle oli rajoitus, että kokoukset esitetään live-streamina eikä kuvauksesta saa tehdä tallenteita myöhempää katselua varten esimerkiksi YouTubeen.
2. Hakija kysyy ensiksi, voiko kaupunki kieltää kaupunginvaltuuston kokouksista edellä mainituin tavoin kuvatusta materiaalista tallenteiden teon sosiaalisiin medioihin myöhempää katselua varten?
3. Hakija on kertonut kaupunginhallituksen puheenjohtajan ottaneen yhteyttä kuvaajaan ja vaatineen tätä kieltämään videoista tehtyjen videoleikkeiden julkaisemisen kuvaajan tekijänoikeuksiin vedoten. Hakija kysyy toiseksi, onko tällainen puuttuminen laillista puheenjohtajalta?
4. Kolmanneksi, muodostuuko tällaisen tilaisuuden kuvaamisesta tuotettuun materiaaliin tekijänoikeudet? Neljänneksi, jos muodostuu, kuuluvatko ne työn tilaajalle vai kuvaajalle? Viidenneksi, onko rangaistavaa, jos joku tallentaa kokouksesta tulevan lähetyksen ja siirtää sen tallenteena sosiaaliseen mediaan kaikkien katsottavaksi?

VASTINEET

5. Kaupunginhallitus on toimittanut otteen kokouspöytäkirjastaan vastineena ja todennut, että kaupunginvaltuuston kokouksista kuvattu materiaali ei ole julkinen asiakirja, vaan sen tekijänoikeudet kuuluvat materiaalin kuvaajalle. Tekijänoikeuksien rikkomiseen voi puuttua kuka tahansa asemastaan riippumatta. Koska kaupunginvaltuuston kokoukset ovat katsottavissa reaaliajassa verkkovideoina, voidaan sillä varmistaa julkinen tiedottaminen. Kaupunginhallitus pitää tärkeänä sitä, että kaupungin päätöksenteko on mahdollisimman julkista ja avointa.
6. Videot tilauksesta kuvannut henkilö on kertonut ensin yksittäisen valtuutetun ottaneen häneen yhteyttä valtuuston kokoukseen videoimisesta. Lähtökohtana silloin oli, että tallenne jää katsottavaksi. Pian ilmestyi alkuperäisestä tallenteesta leikattuja versioita. Kuvaajalla on tekijänoikeudet materiaaliin ja hän ei ole antanut lupaa käyttää materiaalia muussa tarkoituksessa. Video on ollut YouTube-videopalvelussa ja se mahdollistaa videon jakamisen kokonaisuutena alkuperäisestä osoitteestaan, mutta videon uudelleen tallentaminen ja leikkaaminen erillaiseksi kokonaisuudeksi on tekijänoikeuksienkin perusteella kielletty. Kuvaaja teki saatuaan tiedon hallituksen puheenjohtajalta muunnelluista videoleikkeistä ilmoituksen videopalveluun ja ne on sittemmin poistettu.
7. Hakija on vielä antanut lisäkirjelmät vastineiden johdosta ja kertonut, ettei hän ole tehnyt minkäänlaisia leikkeitä yhdestäkään videosta. Kaupunki toimi kuvaamisen tilaajana ja maksajana myöhemmistä videoista. Hakijan mukaan kuvaajalla ei ole tekijänoikeuksia julkisuuslain perusteella.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

8. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
9. Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan. Pykälä sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, nyt kyseessä olevat elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

10. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
11. Tekijänoikeuden sisällöstä on säädetty tekijänoikeuslain 2 §:ssä ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään kappaleen valmistamista kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteelle, jonka avulla se voidaan toisintaa.
12. Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.
13. Tekijänoikeus syntyy aina lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi luovuttaa tekijänoikeuslain 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeutensa ja tietyin rajoituksin siirtää myös tekijänoikeuslain 3 §:n mukaiset moraaliset oikeutensa teokseen toiselle, esimerkiksi oikeushenkilölle. Tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä on yleisiä säännöksiä tekijänoikeuden luovutuksesta.
14. Tekijänoikeuslain 9 §:n 1 momentin 4 kohdassa säädetään, että tekijänoikeutta ei ole viranomaisen tai muun julkisen toimielimen päätöksiin ja lausumiin.
15. Tekijänoikeuslain 46 a §:n mukaan filmiä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa, ei tuottajan suostumuksetta saa, ennen kuin 50 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta: 1) siirtää laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa; 2) levittää yleisön keskuuteen; 3)

välittää yleisölle johtimitse tai johtimitta siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada tallennettu aineisto saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

Verkkovideot elokuvateoksina tekijänoikeuden kannalta

16. Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. Bernin sopimuksen selitysteoksen mukaan "elokuvaamiseen verrattavalla tavalla" ei viittaa niinkään teoksen valmistusmenetelmään, vaan lopputuloksena olevan teoksen muotoon, joka on analoginen elokuvan kanssa. Elokuvana suojaa saavan teoksen valmistusmenetelmän ei siten tarvitse olla elokuvaamisen kanssa analoginen (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15).
17. Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä (Guide to the Bern Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16). Teoksen v. 2003 uudistetussa laitoksessa todetaan, että elokuvateoksista puhutaan uudemmissa kansainvälisissä ja kansallisissa normeissa ja oikeuskirjallisuudessa "audiovisuaalisina teoksina". Tämä ilmaisu ei kaikissa tapauksissa ole kuitenkaan täysin tarkka, sillä yksinomaan visuaalisten teosten - ilman audio- eli äänielementtejä - katsotaan myös kuuluvan tähän kategoriaan.
18. Elokuvateoksen käsitettä on pohdittu myös tekijänoikeuslain esitöissä. Tekijänoikeuskomitea totesi V osamietinnössään, että tekijänoikeudellisessa mielessä elokuvateoksena pidetään liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvia teoksia sekä muita elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla ilmaistuja teoksia, jotka ylittävät tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Tämä määritelmä kattaa perinteisten filmille tallennettujen elokuvien lisäksi muun muassa televisiossa lähetetyt teokset, videotallenteille tallennetut teokset ja muut elokuvallisin keinoin valmistetut teokset. Tekijänoikeuskomitea ei mietinnössään täsmentänyt sitä, mitä elokuvallisin keinoin valmistetuilla teoksilla tarkoitetaan (Komiteanmietintö 1990:31: Äänitteiden ja audiovisuaalisten teosten kopiointi ja levitys, s. 31).
19. Tekijänoikeuskomitean VI osamietinnössä todettiin edellisen lisäksi elokuvateoksista seuraavaa: "Välttämätöntä ei ole, että elokuvateoksen kuvat olisivat figuratiivisia tai että ne muodostaisivat peräkkäin esitettynä toisiinsa yhteydessä olevan kuvajakson. Koska useimmat videotaiteen teokset koostuvat liikkuvista kuvista, kuuluvat ne pääsääntöisesti elokuvateosten joukkoon. Rajatapauksissa videoteosten

kuuluminen johonkin kategoriaan on ratkaistava tapaus kerrallaan" (Komiteanmietintö 1991:33: Kuvataide ja tekijänoikeus, s. 55).

20. EY:n vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetussa direktiivissä 2006/115 tarkoitetaan "elokuvan" käsitteellä äänellä varustettua tai äänetöntä elokuvateosta taikka audiovisuaalista teosta tai liikkuvaa kuvaa (direktiivin 2 artiklan 1. kohta).
21. Elokuvan on tekijänoikeuslain nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kattaa nykyään suurimman osan elokuvallisin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiäisy on edes jossain määrin omaperäinen. Kirjallisuudessa Salokannel on katsonut, että "[...] ehdottoman selviä kriteereitä on mahdotonta asettaa ja kunkin teoksen sisältämä luova panos on tutkittava tapauskohtaisesti". Tämän lisäksi hän on todennut, että "[a]iheen omintakeinen käsittely ja sisällön nivoutuminen yhtenäisen juonen ympärille riittää yleensä tekemään elokuvasta tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen." (Marjut Salokannel, Häviävät elokuvan tekijät, Helsinki 1990, s. 21). Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elokuvateoksesta ei voida puhua silloin, kun elokuva syntyy automaattisesti kameran kuvatessa esimerkiksi kaikki pankkissa käyvät asiakkaat (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 64).
22. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa lausunnoissaan 1995:9, 1998:6, 2001:15 ja 2002:16. Lausunnossa 1995:9 oli kyse videotallenteesta, joka koostui erääseen kongressiin osallistuneiden henkilöiden puheiden taltioinneista ja luennoitsijoiden luentojen välisistä osuuksista, joissa oli otoksia esimerkiksi maisemista, vanhoista arkistofilmeistä ja valokuvista. Videoon sisältyi myös runsaasti musiikkia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen videotallenne oli elokuvateos. Myös lausunnossa 1998:6 oli kyse videotallenteiden tekijänoikeussuojasta. Tallenteet sisälsivät esimerkiksi jäänmurtajien historiaa käsittelevän dokumenttiohjelman, konserttitaltiointeja ja kanteleensoiton oppitunnin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kaikkia lausuntopyynnössä tarkoitettuja videotallenteita voitiin kokonaisuutena arvioiden pitää elokuvateoksina.
23. Lausunnossa 2001:15 käsiteltiin yksittäistapaukseen puuttumatta elokuvateoksen käsitettä laajemmin. Lausunnossa 2002:16 oli ensisijaisesti kyse sitaattioikeudesta mutta siinä aineistoon sisältynyt kolmen minuutin mittainen dokumenttifilmi sai suojaa elokuvateoksena. Lausunnossa 2017:1 kaksi lyhyttä verkkovideota olivat elokuvateoksia, mutta kolmas, puolen tunnin mittainen luentovideo ei

ollut kokonaisuutena niin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi saanut teossuojaa.

Johtopäätökset verkkovideoiden suojasta

24. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu antaa lausuntoja muiden lakien kuten julkisuuslain eli lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) tulkinnasta. Tekijänoikeusneuvosto ei siksi anna lausuntoa mainitun tai muiden lakien tulkintaan liittyvistä kysymyksistä.
25. Hakijan mainitsema ja linkittämä verkkovideo on vastineen antaneen kuvaajan kertoman mukaisesti poistettu videopalvelusta. Vastineenantaja on toimittanut hyperlinkin kahteen kaupunginvaltuuston kokouksen taltiointiin, jotka on annettu myös hakijalle ja kaupungille tiedoksi. Tekijänoikeusneuvosto on perehtynyt viimeksi mainittuihin videoihin. Koska vastaus muihin kysymyksiin riippuu pitkälle vastauksesta kolmanteen kysymykseen eli siitä, ovatko mainitut verkkovideot tekijänoikeuslain suojaamia, vastataan kolmanteen kysymykseen ensiksi.
26. Kolmannen kysymyksen osalta voidaan todeta, ettei kaikkea internetiin ladattua tai siellä suoratoistettua materiaalia, johon sisältyy liikkuvaa kuvaa ja ääntä, ole pidettävä elokuvateoksena. Kukin tapaus ja mahdollinen teoskynnyksen ylittyminen jää yksittäistapauksellisesti harkittavaksi.
27. Kaupunginvaltuuston kokouksista kuvatut videot ovat kumpikin yli tunnin mittaisia. Niissä yksi kamera antaa yleiskuvan valtuustosalista ja toisella kuvaaja poimii valtuuston puheenjohtajan, valtuutettujen ja muiden puheenvuorot lähempää niin, että kuva seuraa ajoittain vilkkaana käyvää keskustelua ja päätöksentekoa istunnossa. Kuva vuorottelee yleiskuvan ja lähikuvien välillä.
28. Olennaista teosharkinnassa ei ole esimerkiksi kesto, kuvaajan ammattitaito tai kuvan laatu. Myöskään videoiden asiapitoisuus ei ole teoskynnyksen kannalta keskeinen kriteeri.
29. Ratkaisevaa on se, kuvastavatko verkkovideot kokonaisuutena ilmaisultaan riittävästi tekijän persoonaa ja käykö niistä ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Näitä valintoja voivat ilmentää esimerkiksi valitut kuvaustavat panorointineen ja zoomauksineen sekä niiden vuorottelu kuvauskulmineen, kestoineen ja valaistuksineen.

30. Kyseessä on tekijänoikeudellisesti arvioiden rajatapaus. Verkkovideoiden kuvaustapa ja tehdyt valinnat perustuvat ensisijaisesti kokousten kulkuun. Videoissa tehdyt valinnat eivät ilmennä tekijänsä luovuutta ja persoonaa siinä määrin, että niitä voitaisiin pitää teoskynnyksen ylittävinä itsenäisinä ja omaperäisinä teoksina. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kumpikaan verkkovideo ei ole siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukainen elokuvateos.
31. Sen sijaan mainitut videot nauttivat tekijänoikeuslain 46 a §:n mukaista kuvatallenteen tuottajan suojaa. Suoja ei koske vain elokuvateoksia vaan myös muita tallenteita, joille on tallennettu liikkuvaa kuvaa.
32. Hakijan neljännen kysymyksen osalta edellä mainittu tekijänoikeuslain 46 a §:n mukainen kuvatallenteen tuottajan suoja syntyy liikkuvan kuvan ensimmäisen tallennuksen tuottajalle. Tuottaja on se luonnollinen tai oikeushenkilö, joka taloudellisesti vastaa kuvatallenteen tuotannosta. Tuottaja päättää tuotannon aloittamisesta sekä siitä, mitä tuotetaan ja millä tavoin. Oikeus on ainoastaan sillä henkilöllä, joka vastaa ensitallentamisesta. (Harenko-Niiranen-Tarkela: tekijänoikeus 2016, s. 455-6)
33. Tuottaja voi sopimuksin luovuttaa tekijänoikeuslain 46 a §:n mukaiset oikeutensa toiselle, esimerkiksi oikeushenkilölle kuten kunnalle. Onko näin tehty ja missä laajuudessa on näyttö- ja sopimuksen tulkintakysymys, johon tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltansa rajoissa ota kantaa. Tekijänoikeusneuvosto ei siksi anna lausuntoa neljännen kysymyksen osalta.
34. Tekijänoikeuslain 46 a §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan filmiä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa, ei tuottajan suostumuksetta saa välittää yleisölle johtimitse tai johtimitta siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada tallennettu aineisto saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana. Tallenteen saattaminen yleisön saataville esimerkiksi välittämällä sitä leikattuna yleisölle internetissä vaatii siis kuvatallenteen tuottajan oikeuden haltijan suostumuksen. Ellei suostumusta tai lupaa ole eikä käyttö ole sallittua esimerkiksi jonkin tekijänoikeuden rajoituksen perusteella, on kyseessä lähioikeuden loukkaus.
35. Hakijan viidennen kysymyksen osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa seuraavaa. Kuvatallenteen tuottajan suoja saavan tallenteen tai sen osan saattaminen yleisön saataville esimerkiksi välittämällä sitä yleisölle sosiaalisen median kautta vaikkapa internetissä vaatii pääsääntöisesti oikeudenhaltijan suostumuksen. Ellei suostumusta tai lupaa ole, on kyseessä lähtökohtaisesti kuvatallenteen tuottajan suojan loukkaus. Tekijänoikeusneuvostolla ei ole toimivaltaa antaa

lausuntoa siitä, täyttääkö joku teoksen käyttö tekijänoikeusrikkoksen tunnusmerkistön. Tekijänoikeusneuvosto ei siksi anna lausuntoa rangaistavuuden osalta.

36. Hakijan ensimmäisen kysymyksen osalta vastaus riippuu siitä, kuka on verkkovideoiden kuvataallenteen tuottajan suojan haltija. Kuten edellä on mainittu, liikkuvaa kuvaa sisältävän tallenteen saattaminen yleisön saataviin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa vaatii pääsääntöisesti oikeudenhaltijan suostumuksen. Tekijänoikeusneuvosto ei neljänteen kysymykseen annetussa vastauksessa mainituin tavoin anna lausuntoa siitä, ketä on pidettävä tapauksessa mainitun oikeuden haltijana eikä siitä, mitä videoiden levityksestä on mahdollisesti sovittu, joten tekijänoikeusneuvosto ei sen vuoksi anna lausuntoa ensimmäisen kysymyksen osalta.
37. Hakijan toisen kysymyksen osalta vastaus riippuu siitä, kenelle edellä mainitut oikeudet kuuluvat ja kuka on oikeuden haltijana tai tämän puolesta oikeutettu määräämään 46 a §:ssä mainittuihin yksinoikeuksiin kuuluvasta käytöstä. Koska tekijänoikeusneuvosto ei neljänteen kysymykseen annetussa vastauksessa kerrotuin tavoin anna lausuntoa siitä, ketä on pidettävä tapauksessa mainitun oikeuden haltijana eikä siitä, mitä videoiden levityksestä on mahdollisesti sovittu, ei se myöskään anna lausuntoa toisen kysymyksen osalta.

Puheenjohtaja

Ulla-Maija Mylly

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Ulla-Maija Mylly (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Lottaliina Pokkinen, Anne Salomaa, Marja Heikkilä-Kauppinen, Antti Kotilainen, Timo Enroth, Maria Rehbinder, Tuula Hämäläinen, Riikka Tähtivuori ja Asko Metsola.